

BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN BƏXTİYAR XALQ VƏ BƏXTİYAR VƏTƏN İDEALLARI

YAQUB BABAYEV

Filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti. E-mail: ymbabayev@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4738-9426>

Məqaləyə istinad:

Babayev Y. (2025). Bəxtiyar Vahabzadənin bəxtiyar xalq və bəxtiyar vətən idealları. *Azərbaycan məktəbi*. № 2 (711), səh. 59–68

DOI: 10.30546/32898065.2025.2.020

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 06.05.2025
Qəbul edilib: 20.05.2025

ANNOTASIYA

Məqalədə görkəmli Azərbaycan şairi Bəxtiyar Vahabzadənin poeziyasında xalqsevərlik, vətənpərvərlik ideya və ideallarının, həmçinin şairin milli istiqlal barədə duyğu, baxış, arzu və istəklərinin bədii-estetik təəcəssümündən söhbət açılır. Şair, vətəndaş və vətən obrazlarının qarşılıqlı münasibətləri şərh olunur. Bu münasibətlərin bədii-fəlsəfi dərki və əsas mahiyyəti təhlil obyektinə çevrilir. Məqalədə sənətkarın bölünmüş vətənin dərdləri və bütöv vətən idealına da diqqət yetirilir. Təhlil zamanı sənətkarın poeziyasından konkret nümunələrə istinad edilir. Göstərilir ki, biz B.Vahabzadənin ideya və ideallarını öyrənməli və gənc nəsle öyrətməliyik. Çünki gənc nəslin tərbiyəsində B.Vahabzadə yaradıcılığının əhəmiyyətli rolu vardır.

Açar sözlər: Bəxtiyar Vahabzadə, poeziya, Azərbaycan ədəbiyyatı, xalqsevərlik, vətənpərvərlik, milli istiqlal, milli ideal.

BAKHTIYAR VAHABZADEH'S IDEALS OF A HAPPY PEOPLE AND A HAPPY HOMELAND

YAGUB BABAYEV

Doctor of Philological Sciences, Professor, Azerbaijan State Pedagogical University. E-mail: ymbabayev@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4738-9426>

To cite this article:

Babayev Y. (2025). Bakhtiyar Vahabzadeh's Ideals of a Happy People and a Happy Homeland. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 711, Issue II, pp. 59–68

DOI: 10.30546/32898065.2025.2.020

Article history

Received: 06.05.2025

Accepted: 20.05.2025

ABSTRACT

The article discusses the artistic and aesthetic embodiment of the ideas and ideals of love for the people and patriotism in the poetry of the prominent Azerbaijani poet Bakhtiyar Vahabzadeh, as well as the poet's feelings, views, desires, and aspirations regarding national independence. The interrelations among the images of the poet, the citizen, and the homeland are analyzed. The artistic and philosophical understanding of these relations and their main essence becomes the object of analysis. The article also focuses on the artist's concerns about the sorrows of a divided homeland and the ideal of a unified homeland. During the analysis, specific examples from the artist's poetry are referenced. It is emphasized that we should study the ideas and ideals of B. Vahabzadeh and teach them to the younger generation. Because B. Vahabzadeh's creative work plays a significant role in the upbringing of the younger generation.

Keywords: Bakhtiyar Vahabzadeh, poetry, Azerbaijani literature, love for the people, patriotism, national independence, national ideal.

Giriş

Bəxtiyar Vahabzadə (1925-2009) sovet və ondan sonrakı müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının yetişdirdiyi qüdrətli və tanınmış ədəbi şəxsiyyətlərdən biridir. Poeziyamızın, dramaturgiyamızın, ədəbi həyatımızın zənginləşməsində, habelə milli-ictimai fikrimizin, vətənpərvərlik və istiqlal məfkurəmizin, hüriyyət idealamızın, dövlət və dövlətçilik düşüncələrimizin, milli-etnik kökə və tarixi yaddaşa qayıdış missiyamızın oyanmasında, formalaşmasında, yüksəlişində onun böyük rolu və xidmətləri vardır. B.Vahabzadənin ədəbi şəxsiyyətinin, yaradıcılıq siqlətinin, insan amalının, bəşəri duyğularının, vətəndaş “mən”inin, milli təfəkkür və istəklərinin, sənətkar qüdrətinin, vətən və millət eşqinin, ağsaqqallıq missiyasının əsas xüsusiyyətlərini dolğun, lakin konkret şəkildə ümumiləşdirən, yığcam xasiyyətnaməyə çevirən böyük yazıçı Çingiz Aytmatov sadalanan həqiqətləri sözlə bu şəkildə bəyan edir: “Mən Vahabzadənin görkəmli sənətkar – şair üstünlüklərini, çox güclü cəhətlərini qeyd etmək istərdim. Lirizm və vətəndaşlıq Bəxtiyarın yaradıcılığında ayrılmaz qoşa simlərdir və bu simlər onun şəxsi və ictimai dünyagörüşünün qüdrətinə bir daha şəhadət verir. O, vətənpərvərdir, o, aşıqdır, sözün yaxşı mənasında nəsihət verən, yol göstərən sənətkardır. Vahabzadənin başqa kamil cəhətlərindən biri də odur ki, şair öz əsərlərində tarixi müasirlik qədər yaşada bilir. Keçmişə görə əzab çəkmək, ona bu günün gözüylə baxmaq – Bəxtiyarın mövzu dairəsinin genişliyindən xəbər verir” (Vahabzadə, 1975; Vahabzadə, 2004).

Əlbəttə, şairin yaradıcılığı kəmiyyət etibarilə kifayət qədər tutumlu və çəkili, mövzu, janr, ideya və obrazlar aləmi baxımından zəngin, çoxrəngli, çoxşaxəlidir. Biz bu məqalədə sənətkarın yaradıcılığının ancaq bir xəttindən, yəni onun xalqsevərlik və vətənpərvərlik ideya və ideallarından danışmaq məqsədi izləyirik.

Şair, vətəndaş və vətən obrazlarının qarşılıqlı münasibətlərinin bədii-fəlsəfi dərki və poetik şərh

B.Vahabzadənin bütöv yaradıcılığını, məslək, amal və əməlini diqqətlə izlədikdə onun şairin öz sözləri ilə desək, bir “Vətən Məcnunu, el aşıqı, sülh əsgəri” olduğunu aydın şəkildə görə bilirik. Həm də sənətkarın vətən sevgisi, el

aşığı, barış əsgəri olmaq istəyi davamlı, bitkin, miqyaslı səciyyə daşıyır. Zikr olunan hiss, duyğu və mənəvi-əxlaqi baxışlar sisteminin əsas hesab edilən bütün rənglərini, çalarlarını, parametrlərini əhatə edir: “Vətən nədir və nəyə lazımdır?” – sualının ictimai, bədii-fəlsəfi, mənəvi-əxlaqi bəyanı və şərhilə başlayıb “Vətən övladının vətən və xalq qarşısındakı vəzifələri, missiyası, borcu nədir?” sualına verilən dolğun, sərrast, dəqiq poetik təfsir və təlqinlə davam edir, vətən və millət yolunda şəhidliyin ən ali, müqəddəs, şərəfli bir nemət olduğu barədə qənaətlə yekunlaşır: “Vətən marşı”, “Azərbaycan”, “Ana yurdum”, “İki mühacir” və s. şeirlərində sənətkar “Vətən nədir və vətəndaş ona necə münasibət göstərməlidir?” – suallarının cavabını poetik fikrin predmetinə çevirir.

“Vətən marşı” ədəbiyyatımızda vətən barədə qələmə alınmış ən mükəmməl marşlardan biridir. Əslində, bu, bir vətən himnidir. Həmin poetik nümunə mövzu, məzmun, ideya, məna baxımından Abbas Səhhətin məşhur “Vətən” şeiri ilə səsləşir və B.Vahabzadə bu şeirlə sələfinin yolunu, ideya axarını ləyaqətlə davam etdirib, eyni zamanda həmin ideyaya müasir çalarlar, yeni rənglər əlavə edib. Şeirdə milli müstəqilliyimizin, dövlətçiliyimizin və milli namusumuzun rəmzi olan üçrəngli bayrağımızla, həmçinin türkçülüklə, hüriyyət ideali ilə, milli dərdləri bəşəri dərdlərlə birləşdirə bilmək arzusuyla bağlı verilən notlar xələfin uğurlu əlavələridir. “Vətən marşı” məna və məzmun baxımından tutumlu, dolğun olduğu kimi bədii ifadə tərz, intonasiya cəhətdən də ləngərli və axarlıdır. Doğma yurdun dəyərini, vətən və el sevgisinin gərəkliliyini, zərurətini inandırıcı həyati detallar, xatırlamalar və ştrixlərlə oxucuya çatdırır:

*Ey vətən oğlu, düşün, bil ki, sənindir bu Vətən,
Sabahın, həm bu günün, həm dünənindir bu Vətən.
Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var,
Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular.
Biz Vətən Məcnunu, el aşıqı, sülh əsgəriyik,
Biz vətən naminə ölsək, dirilərdən diriyik.
Mənim öz ulduzumu bağrıma basmış hilalım,
Dedi öndər: “Yönü bayraqdakı üç rəngdən alım”*
(Vahabzadə, 2004).

Şeirdə vətən övladlarını istiqlala, hüriyyətə səsləyən, onlara öz milli-etnik mənşəyini, kimliyini xatırladan müəllif vətən uğrunda canını verənlərin ölümü öldürüb əbədiyyətə qovuşduqlarını, ölümləri ilə yenidən doğulduqlarını da vurğulayır.

B.Vahabzadənin "Azərbaycan" şeiri Əhməd Cavadın, Səməd Vurğunun eyni adlı şeirləri ilə bir səviyyədə dayana bilən gözəl vətənnamədir. İlk baxışda müəllifin dilindən deyilən bu poetik örnəkdə Azərbaycanla əlaqədar deyilən fikirlər, mətləblər, bəyanlar, təriflər, epitetlər, əslində, hər bir həqiqi, namuslu Azərbaycan vətəndaşına aid edilə bilər. Bu mənada şeir daha ümumiləşmiş səciyyəyə malikdir. Hər bir namuslu, ləyaqətli Azərbaycan vətəndaşının nitqi və istəyidir. Həmin nitqin və istəyin əsas notları belədir:

*Azərbaycan, –
Mənim eşqim,
mənim andım, mənim anam!
Biz ikimiz bir torpağıq,
Mən də sənə bir parçanam,
Ey qüdrətim, ey şöhrətim,
Sənsiz mənim nə qiymətim?
Torpağından qüvvət alıb yarandım mən.
Xəyalımın əvvəli sən, sonu sənsən!*

(Vahabzadə, 1973)

Bu bədii-fəlsəfi bəyanat həm də vətəndaşın düşüncəsi, doğma yurdu, onun əzəmətinə və nəyə görə olduğunu dərk etmə göstəricisidir. Bu vətəndaş anlayır ki, o, ancaq öz doğma torpağının nəşvü-nüması ilə boy atıb güc qazana bilər. Onun şöhrəti də, yaşamaq və ucalmaq bacarığı da, sevinci də, səadəti də, cismi, qanı və sümüyü də, həyatının mənası da bu torpağa bağlıdır. Onu alnı açıq yaşadan, nifrətini qurğuşun edib düşmənin sinəsinə atılan mərmiyə çevirən, alovların içində keçməsinə cəsarət verən, bir əlində mübarizə üçün qılınc, bir əlində nəşə verən saz tutmağa məcbur və təhrik edən də Azərbaycan adlı vətən torpağıdır. Belə bir yurdu sevməmək olarmı?

Beşlik formasında heca vəznində qələmə alınmış "Ana yurdum" şeirində şair vətəninə ayıq, fəhmli bir vətəndaş gözü ilə baxır. Vətənin təbiət hadisələri və gözəlliklərindən tutmuş insanların və onların yaratdıqlarına qədər hər şeyində – anaların laylasında, babaların tarlasında, bərəkətli torpaqlarında, elin toyunda və yasında, qəmində və kədərində, adət-ənənələrində, dahiələrin yaratdıqları qəniş sənət və mədəniyyət abidələrində, doğma yurdun bağındakı çiçəklərdə, dağındakı qarlarda, palıdlarındakı vüqarda, onun əlvan fəsilələrində, saf çeşmələrində, axar sularında, əzəmətli dağlarında ana yurdun sevgiyə layiq füsunkarlığını görür, vətənin nəşəsini duyur, qoxusunu alır, rəyihəsini hiss edir. Bu sevgini, nəşəni təşnə

bir həvəslə udum-udum içir. Torpağı, təbiəti, insanları, hər çeşid gözəllikləri ilə könül oxşayan vətən torpağı haqlı və təbii olaraq ülvəyyət hələsinə bürünür. Nəticədə, şairin (əsl vətəndaşın!) and və etiqad yerinə çevrilir:

*Anaların laylasından,
Babaların tarlasından,
El toyundan, el yasından
Səni içdim udum-udum,
Ana yurdum, ana yurdum.
...Füzulinin "ah" səsində,
Üzeyirin nəğməsində,
Ələsgərin ləhcəsində
Səni andım, ana yurdum,
Mənim andım, ana yurdum*

(Vahabzadə, 2004).

Bəxtiyar poeziyasının idrak və inam fəlsəfəsində zaman təqvimə sığmadığı kimi vətən də coğrafi sərhədlərlə cızılan məkana sığmır. Onun hüdudları daha geniş coğrafiya ilə bağlı olur. Başqa sözlə, qəlbi Azərbaycan eşqi, vətən sevdası ilə yaşayan hər bir azərbaycanlının yaşadığı yer, dünyanın hansı məkanından asılı olmayaraq vətəndir. Çünki o məkanda Azərbaycanı sevən, ona könül bağı ilə bağlı olan bir insan-vətəndaş yaşayır. Belə insanlar müəyyən səbəblərdən cismən uzaqda yaşasalar da, mühacir adlansalar da, ruhən, mənən vətən övladlarıdır. Ancaq bunun əksi də mövcuddur: Vətəndə yaşayıb, mənən, ruhən vətəninə yad olan "vətəndaşlar" da vardır. Əslində, onlar mənəvi mühacirlərdir. Cisimləri vətəndə, xəyalları, ruhları kənardadır. Haqqında danışdığımız bu ağırlı-acılı mətləbi müəllif "İki mühacir" şeirində bədii-fəlsəfi fikrin hədəfinə çevirir. Sənətkar şeirinə V.Q.Belinskiyin "İki mühacir" in ideyası ilə bilavasitə bağlı olan belə bir sözünü də epigraf kimi verir: "Öz vətəninə mənsub olmayan şəxs insanlığa da mənsub deyildir".

"Əsl vətəndaş kimdir?" – sualına cavab axtarışında müəllif "İki mühacir" şeirindəki ictimai-fəlsəfi qənaətini bir nəticə kimi ortalığa qoyur və oxucuya təlqin edir. Şeirdə müəllif iki cür vətəndaş obrazı təsvir edir: birincisi, özü qütbətdə yaşayıb xəyalı, fikri, qəlbi daim vətən eşqi ilə döyünən, qütbətin acılı, nisgilli həyatına məhkum və dözməli olan cismani mühacir vətəndaş; ikincisi, cismən vətəndə yaşayıb qəlbən, fikrən vətənə, xalqa ögey olan mənəvi cəhətdən mühacir vətəndaş. Bu iki mühacir tipini müqayisə edən şair birinciləri belə təqdim edir:

*Vətənçinin burnunun ucu göynəyən,
Adamlar görmüşəm nə qədər desən.
Bu vətən nisgilli mühacirlərin,
Acı taleyinə acı olmuşam mən.
Bəzən aşkar-aşkar, bəzən gizlicə...
Vətənə uçurlar onlar hər gecə
(Vahabzadə, 2004).*

Şairin fikrincə, bu cür əqidəli, məsləkli, milli dəyərlərə bağlı cismani mühacirlər də vətəndə yaşayan həqiqi, dəyanətli vətəndaşlar kimi əcdadımızın torpağa işləyən türbə qəbirlərini köklərimiz hesab edən, qan-gen yaddaşını yaşıdan insanlar, mühacir vətəndaşlardır. Bunlar vətənin qürbətdəki cəvahirleridir. İkincilər, yəni cismən vətəndə ömür sürüb ruhu kənarda fayda, qazanc axtaran mənəvi mühacirlər isə hər şeydə mənfəət güdən tacirlərə bənzəyirlər. Onlar əqidəcə sönük, məsləkcə dönük, tarixinə, söykökünə yad, milli qiyafətli ögeylər, özgələrdirlər. Və belələrini şair bu cür qəzəbli, nifrətamiz xasiyyətnamə ilə səciyyələndirir:

*O, elin içində elinə özgə,
Tarixinə özgə, dilinə özgə,
Havasına özgə, suyuna özgə,
Əcdaddan baş olan soyuna özgə,
Doğma ocağına, közünə özgə,
Özü də bilmədən özünə özgə,
Özgəyə doğma,
Vətəndən savayı hər şeyə doğma
(Vahabzadə, 2004).*

Bəxtiyar Vahabzadənin şair-vətəndaş şəxsiyyətinin vətənə münasibətini səciyyələndirən tənqidçi Yaşar Qarayev belə bir doğru qənaətə gəlir: "Şair üçün müqəddəs olan hər şey məhz "ana Azərbaycanın" yaddaşında əbədiləşir və qorunur. Çünki bu "yaddaş" keçici və ötəri yox, həqiqi və milli olan əbədi ruhu, mənəvi fərdiliyi və müstəqilliyi yaşadır. Odur ki, şair gələcəyi də, keçmişini də məhz xalqın "hafizəsində" oxuyur, yoxlayıb, sınayıb qiymətləndirir... Onun üçün yalnız eyni, vahid, yekparə varlıq – müqəddəs, əbədi Azərbaycan vardır. Azərbaycan burada məhz tarix və proses kimi, həm mənşə, həm də gələcək kimi, beşik, ocaq, yuva və ana kimi tərənnüm olunur. Belə bir Vətən rəmzi xalqın mənəvi tamlığını və böyüklüyünü daha dərinədən duymaqda, dünyaya tanıtmada şairə kömək edir" (Vahabzadə, 1975).

B.Vahabzadənin "vətəndaş və vətən" (geniş mənada) konsepsiyasının ictimai-fəlsəfi kodları sənətkarın "şair və vətən" konsepsiyasının şəxsi

düşüncə, fərdi münasibət kodları ilə həmahənglik təşkil edir və uzlaşır. Əslində "vətəndaş və vətən" qavramı "şair və vətən" qavramının davamı, uzantısı kimi nəzərə gəlir. Müəllif yaradıcı bir fərd kimi vətənə münasibətdə özündə görmək istədiklərini başqa vətən övladlarında da görmək istəyir. Vətənpərvərlik, millətsevərlik tərbiyəsi barədə müdərrişlik təlim və təşviqlərini də deyilən bu ahəngə tabe tutur. Şairin bu axardakı ideya, istək və baxışlarını onun "Azərbaycan oğluyam", "Ad günü", "Şair və vətən", "Sevdim, bildim ki...", "Babamın koması", "Başqasının yasında", "Əsgər kimi", "Beşik", "İlk andım – Vətənimdir" və s. şeirlərində aydın şəkildə görə bilərik. Həmin poetik nüsxələrin məzmunu və qayəsi ilk baxışda fərqli görünsə də, onların mövzu-ideya sıqlığının əsas axarı eyni məcraya yönəlir.

"Azərbaycan oğluyam" şeiri ilk baxışda müəllifin dilindən deyilən etnotarixi mənsubiyyət və kimlik, zaman içərisində yaşayış və tale barədə monoloq təsiri bağışlasa da, buradakı fərdi şair "mən"i həm də müəlliflə həmfikir, həməqidə olan, zikr edilən məsələdə onun idrakı qənaətlərinə şərik çıxan, eyni milli-etnik mənsubiyyəti daşıyan, eyni torpağın övladı statusuna malik Azərbaycan vətəndaşıdır. Bü-tövlükdə genetik kimliyini, tarixi yaddaşını, hansı xalqın və torpağın övladı olduğunu dərk edən azərbaycanlılardır. Şeirinin ahəngi, ritorikası, məzmunu Azərbaycan oğlunun qədim etiqadını, oda və həqiqətə, comərdliyə, qürurə, vüqara bağlı keçmişini, od kimi istiqanlı, sel tək dəliqanlı təbiətini, tarixin sınaqlarından üzuağ çıxmış cəngavər ruhunu və karakterini təntənəli bir pafosla tərənnüm edir. Onun kökə, keçmişə bağlılığının şərəfli notlarını nəzərə çatdırdığı kimi sabaha, gələcəyə inamının parlaq işığını da yada salır. Sərbəst vəznə yazılan "Azərbaycan oğlu" şeirinin ahəngində, intonasiasında, dil-üslub axarında əsərin ideya-məzmun şuxluğundan, nikbinliyindən doğan bir tribunluq, hökm-fərmalıq, ritorik pafos, poetik gurultu vardır. Məsələn:

*Azərbaycan oğluyam,
Odu Allah sanmışam,
Anam torpaq,
Atam od,
Mən oddan yaranmışam.
Od kimi istiqanlı,
Sel tək dəliqanlıyam.
Həyat qədər qədiməm,*

*Torpaq qədər şanlıyam.
Od kimi yandıranam,
Su kimi söndürənəm.
Məni yandırsalar da,
Suda batırsalar da,
Yenə mənəm, mən mənəm!
Köküm üstə bitmişəm.
Şöhrətim var, şanıam var.
Mənim gələcəklə də*

Öz əhdi-peymanım var (Vahabzadə, 2004).

Sənətkar şeirdə onu da qürurla xüsusi olaraq vurğulayır ki, Azərbaycan xalqı bütün varlığı boyunca böyük türk dünyasının bir parçası kimi tarixin kölsə yox, sahibi olub. Əqidəsini, məsləkini, rəngini dəyişdirməyən vətən torpağı hesab edən şair “Ad günü” şeirində oğlu Azərin timsalında vətənin gələcəyi olan bütün Azərbaycan balalarına xitabən nəsihət edir ki, “Sən elə yaşa ki, anamız Vətən, Sənə öz adını halal eyləsin” (Vahabzadə, 1964). Müəllifin əqidəsinə, etiqadına görə, Vətən şəərəfsiz ömür yaşayanları sevməz. Hər bir əqidəli, məsləkli şair (vətəndaş) isə vətəni sevməklə mükəlləfdir və bu, onun həyatda ilk borcu, vəzifəsidir. Həm də ölçüsüz, hüdudsuz bir məhəbbətlə.

*Vətəni sevməkdir, Vətəni sevmək,
Şairin ən böyük vəzifəsi də* (Vahabzadə, 2004).

Vətən Bəxtiyar adını daşıyan bir insanın – şairin qiblesidir. Onun cismini də, ruhunu da, nəşəsini də, kədərinə də, qeyrətini də, qürurunu da, şöhrətini də, məhəbbətini də, nifrətini də qidalandıran, ona boy verən vətən torpağıdır. Belə bir vətən yolunda fədakarlığa, ölümə dəyər. Şairin “Sevdim, bildim ki...” şeirinin əsas ideya istiqaməti belə bir mətləbin ifadəsinə yönəlidir. Həmin vətən isə sənətkarın “Babamın koması” şeirində dediyi kimi babasının komasından, kiçik bir evdən, məkandan başlayıb bütöv Azərbaycan diyarına qədər uzanır və böyüyür. Müəllifin yurd sevgisi, torpaq istəyi, onun insanlarına məhəbbəti ona o qədər doğma və məhrəmdir ki, o, öz gəsinin yasında da başqasını bəhanə edib öz vətəninə, millətinə ölüsünə, qəminə ağlayır. Yəni şair qəlbində əbədi vətən sevgisi gəzdirir. Bu sevgi onun könül dünyasından başlayıb boy atır, şaxələnir, nəşvü-nüma tapır. “Başqasının yasında” şeirində müəllif deyilən mətləbi kifayət qədər dolğun şəkildə bədii sözün predmetinə çevirir:

*Millətimin dərini ünvanlayıb öz gəyə,
Başqasının yasında öz ölümə ağıladım*
(Vahabzadə, 2004).

Bir sözlə, şairin əxlaq fəlsəfəsində vətən namusu və milli kökə bağlılıq bütün mənəvi-əxlaqi və insani dəyərlərdən öndə gəlir. “Beşik” şeirindən danışarkən beşiyin rəmzi-fəlsəfi yükünü tarixi yaddaşa, əcdada, əsil-nəcabata, milli keçmişə, adət-ənənəyə, doğma yurda bağlılıq simvolu kimi dəyərləndirən Yaşar Qarayev və Şamil Salmanov bu cür məntiqli fikir söyləyirlər: “B.Vahabzadənin lirikasında vətəndaşlıq eyni zamanda kökə, ocağa, beşiyə bağlılıq duyğusudur; şəxsiyyətin öz mənəvi əslindən ayrılmazlığıdır. Şair oxucusuna ilkinliyə məhəbbət və ehtiram hissi aşılayır; göstərir ki, əcdadlarımız, sələflərimiz ona görə yüksəliblər ki, ocaqdan, kökdən ayrılmayıblar, çıxdıqları beşiyə arxa çevirməyiblər” (Qarayev, Salmanov, 1985).

Bütöv vətən və namuslu vətəndaş ideali

B.Vahabzadənin yaradıcılıq dünyasının ən mühüm xətlərindən biri bölünmüş vətən, başqa biri isə namuslu vətəndaş idealıdır. Bunlar sənətkarın vətən aşığıyının ən ağır-acılı dərdi, könül aləmində doğma torpaq eşqi ilə bağlı bəstələdiyi mahnının ən qəmli notlarıdır. Həm bu dərini, eşqini izhar etməkdən ötrü, həm də bu dərəyə çarə qılmaq üçün vətən oğullarını tərbiyə və səfərbər etmək məqsədilə deyilən istiqamətdə sənətkar sözün gücündən, enerjisindən maksimum dərəcədə faydalanmağa çalışır. Şairə görə Bakı və Təbriz bölünmüş vətənin iki məkandakı yalnız coğrafi paytaxtları deyil, həm də simvolik mənada dərddən mərkəzləridir. Hər ikisi Vətən olan bu iki paytaxtın arasında vurnuxan müəllif bu ayrılığın fiziki simvoluna çevrilən sərhəd dirəklərini, tikanlı məftilləri öz sinəsindən keçən bir əzab yükü hesab edir:

*Məftilli çəpərlər sinəmdən keçir,
Bakıyla Təbrizin arasındayam*
(Vahabzadə, 2004).

B.Vahabzadə Şəkiddə doğulub böyüyüb. Ancaq o, nə qədər şəkildir, bir o qədər də gəncəli, şirvanlı, qarabağlı...və bütöv Azərbaycan övlətidir. “Şəki” şeirində müəllif həmin fikrini bu şəkildə izhar edir:

*Mən həm bakılıyam, həm lənkəranlı,
Gəncəli, qubalı, həm naxçıvanlı.
Şəkili, şirvanlı, qarabağlıyam,
Bütöv Vətənimə bütöv bağlıyam*
(Vahabzadə, 2004).

Bu həm bir fərd olaraq sənətkarın öz sözü, həm də ağsaqqal-tərbiyəçi olaraq onun bütün vətən övladlarına öyüd-nəsihəti, təlqinidir.

Ayrı-ayrı şeirlərində rast gəldiyimiz çoxsaylı notlarla yanaşı şairin “İki yol”, “Vətəndən Vətənə”, “Səhəndə məktub”, “Bakıyla Təbrizin arasındayam” və s. poeziya örnəkləri, habelə “Gülüstan” poeması mövzu-məzmun və ideya baxımından bilavasitə bölünmüş vətən dərdinin poetik təcəssümü ilə əlaqədardır. 1972-ci ildə Berlin divarının mövcud olduğu bir vaxtda Qərbi Berlində sərhəd xətti yaxınlığında yazılmış “İki yol” şeirində müəllif Almanıyanın ikiyə bölünməsindən təəssüflə danışsa da, əslində həm də parçalanmış Azərbaycanın faciəsini oxucuya çatdırmaq istəyir. Yaddaşı, diqqəti torpağı parçalanmış ölkələrə yönəltmək məramı güdür. “Vətəndən Vətənə” şeirində isə artıq sənətkar Araz çayının kənarındadır. O Araz ki, uzun illər təbiət varlığı kimi günahsız da olsa, vətən ayrılığının simvolu kimi tənqid, töhmət hədəfinə çevrilib. “İki yol” şeirində müəllif iki Almanıyanın sərhədində dayanıb bu tərəfdən o yana baxırdısa, indi Arazın kənarında durub həsrətlə öz doğma vətəninin bir tərəfindən o birisi tərəfinə baxır. Berlin xatirəsi burada üzücü Araz qəmi ilə əvəz olunur:

*Bu qədim, bu dərdim dağlardan ağırdı,
Arazın suyuna qarışıb axıram,
Füzuli həsrətlə qürbətdən Vətənə baxırdı,
Mən isə...*

Vətəndən Vətənə baxıram (Vahabzadə, 2004).

B.Vahabzadə üçün Azərbaycanın iki xəritəsi vardır. Birincisi, onun sərhədləri olan, müəyyən coğrafi məkanla həddüdlənən xəritədir. İkincisi isə, şairin qəlbindəki xəritədir. Bu xəritənin rəngləri daha əlvan, naxışları daha çox, həddüdləri daha genişdir. Həmin xəritəyə toxunduqda, ona təcavüz etdikdə rənglərini, sərhədlərini dəyişdikdə Bəxtiyar bu təcavüzkarlara, müdaxiləçilərə, satqınlara, xainlərə, vətən və xalq düşmənlərinə qarşı coşqun qəzəb, nifrət, fəryad, lənət şairinə çevrilir. Müəllifin məşhur “Gülüstan” (1959) poeması, habelə onun II hissəsi kimi qələmə aldığı “İstiqlal” (1999) poeması bu fikrin əyani bədii faktıdır.

“Gülüstan” poeması 1959-cu ildə yazılıb, ilk dəfə “Nuxa fəhləsi” qəzetində dərc olunduqdan, yəni ortalığa çıxıb həm hakim siyasi rejimə, həm də ədəbi və ictimai mühitə bəlli olduqdan sonra müəllif kommunist hakimiyyəti tərəfindən ciddi basqılara, təqiblərə məruz qalıb. Çünki

bu əsər mövzu-məzmun və ideya baxımından rus-sovet siyasi hakimiyyətinin ideologiyasına tamamilə müxalif idi. Poemanın nəşri də müstəqillik dövrünə qədər qadağan edilib. Səbəb bəllidir və bunu yenidən şərh etməyə ehtiyac yoxdur.

Yadımdadır 1974-cü ildə mən orta məktəbin 10-cu sinfində oxuyurdum. Hardansa əlyazma şəklində “Gülüstan” poeması gəlib bizim məktəbimizə çıxmışdı. Sinfimizdəki bir neçə şagird poemanın üzünü köçürmüşdü. Biz arabir yığıb birimiz əsəri ucadan oxuyur, digərlərimiz qulaq asırdıq. Şagirdlərdən bəziləri poemanın böyük bir parçasını əzbərləmişdi. Əsər bizə çox ciddi şəkildə təsir göstərmişdi. Demək istəyirəm ki, Azərbaycanda 60-80-ci illərdə gənc nəslin vətənpərvərlik, müstəqillik və milli hisslərinin, bütöv Azərbaycan barədə düşüncələrinin formalaşmasında, tərbiyəsində “Gülüstan”ın böyük rolu olmuşdu. Poema ədəbiyyatımızın iki yüz illik tarixində bölünmüş Azərbaycanın faciəsini bədii şəkildə, həm də yüksək yangı və sənətkarlıqla əks etdirən təsirli, dolğun, mükəmməl bir müsibətnamədir; ağıdır. Ədəbiyyatımızın həmişəyaşar nümunələrindən biridir.

Bəllidir ki, 1813-cü ildə İranla Rusiya arasında bağlanan Gülüstan müqaviləsi ilə Azərbaycan torpaqları Araz çayı sərhəd olmaqla iki yerə – Şimali və Cənubi Azərbaycana bölündü. Poema bu hadisənin ümumi kədrini, mənzərəsini və nəticələrini, onun xalqımızın siyasi, ictimai, mədəni və tarixi taleyindəki faciəvi rolunu təsirli, ağır-acılı, sirayətədi bir tərzdə sənətkarlıqla poetikləşdirib. Əsərdə söz öz adi statusundan çıxıb qəzəb alovuna, nifrət şimşəyinə çevrilir. Bu atəş torpağımızı bölən yadların təmsilçilərinə, daha doğrusu, rus imperiyasının təmsilçisi Eynəkli cənabə (Rus imperiyasına) və İranın təmsilçisi Topsaqqal ağaya (İranın fərasətsiz hakimiyyət rejiminə) qarşı çevrilir. Poemada onların siyasi cəhətdən məkrli, müstəmləkəçi, işğalçı, insani cəhətdən zalım, qəddar, amansız, hiyləgər obrazları yaradılır. Özgə torpağını laqeydlə, soyuqqanlıqla bölən bu rəsmi və imtiyazlı məmurlar imzaladıqları müqaviləyə adidən də adi bir sevgi məktubu kimi asanlıqla, ucuz bir sevincə qol çəkirlər. Və asanca atılan bu imza ilə, məkrə sıxılan əllərlə bir xalqın, bir yurdun faciəsi, onun torpağının, dilinin, mədəniyyətinin, məişətinin, adət-ənənələrinin, mədəniyyətinin, dəyərlərinin bölünən taleyi başlayır:

*Eynəkli cənabla, təsbehli ağa
Qalxıb əl də verir biri-birinə.
Onların birləşən bu əlləriylə
Ayrılır ikiyə bir el, bir vətən.
Axıdıb gözündən yaş gilə-gilə,
Bu dəhşətli hala nə deyir Vətən?*

(Vahabzadə, 2004)

Vətəndə Vətənin taleyini Vətən övladları olmadan, onların rəyi soruşulmadan yadlar, yağılar həll edir. Bu, Vətənin müsibətidir:

*Bir deyən olmadı, durun ağalar!
Axı bu ölkənin öz sahibi var.
Siz nə yazırsınız bayaqdan bəri,
Bəs hamı bu yurdun öz sahibləri?*

(Vahabzadə, 2004)

Poemada Qələm, Kağız (Müqavilə), Mürəkkəb kimi allegorik obrazlar da günahkar kimi ehtirasla tənqid hədəfinə çevrilir. Əlbəttə, bu şərti-metaforik bir təsvir üslubudur. Belə ki bu obrazlar da şərin iştirakçıları kimi çıxış edirlər: Böyük xalqı, bütöv bir vətəni bölən Kağız parçası Qələmlə yazılır, Mürəkkəblə imzalanır və bundan sonra qüvvəyə minir.

“Gülüstan”da düşməyə, faciənin səbəbkarlarına qarşı nə qədər nifrət, qəzəb hissi varsa, vətən oğullarını baş verən şərə qarşı mübarizəyə, babaların şənini, şərəfini qorumaq ehtirasına, qeyrətə, hünərə, mübarizəyə, qəhrəmanlığa, keçmiş əzəməti diriltməyə çağırış ruhu da bir o qədər hakimdir. Məsələn:

*Qoy qalxsın ayağa ruhu Tomrisin,
Babəkin qılınıcı parlсын yənə.
Onlar bu şərtlərə sözünü desin,
Zənciri kim vurdu şir biləyinə?
Hamı bu ellərin mərd oğulları?
Açın bərələri, açın yolları.
Bəs hamı bu əsrin öz Koroğlusu?
Qılinc Koroğlusunu, söz Koroğlusunu?*

(Vahabzadə, 2004)

“Gülüstan” poeması parçalanmış torpağının, bölünmüş yurdunun xiffətini, dərini çəkən həssas, duyğulu bir şair-vətənsəvərin poetik naləsi, harayıdır. Bədii sözə çevrilmiş fəryad-naməsidir.

Gülüstan əhdnaməsi ilə Şimali Azərbaycan öz müstəqilliyini itirdi və iki əsrə yaxın Rusiya imperiyasının müstəmləkəsinə çevrildi. Bütün yaradıcılığı boyu “Azərbaycan dərdlərini hay-qıran” (Yavuz Bülənd Bakilər) Bəxtiyar Vahabzadə milli əsarətə, müstəmləkəçiliyə qarşı çıxır, yaradıcılığı və əməli fəaliyyəti ilə həmin əsarətə,

müstəmləkəçiliyə savaş açır, milli istiqlaliyyət uğrunda inadlı və ardıcıl mübariz, milli azadlıq hərəkatının ideoloqlarından biri kimi tanınır. Doğrudan da, Nizami Cəfərovun dediyi kimi: “B.Vahabzadə öz böyük şəxsiyyəti ilə milli azadlıq ideologiyasının (və hərəkatının) tək cə aparıcı qüvvəsi deyil, həm də Vəcdanıdır” (Vahabzadə, 2004).

Şairin fikrincə, vətənin xilas, nicatı, birliyi, ayrı düşmüş elin, ulusun qovuşması kənar, qayıbanə bir qüvvənin ilahi bəxşisinə deyil, vətən övladlarının əməli fəaliyyətinə, zehniyyətinə, birləşmək və xilaskarlıq əzminə bağlıdır. Ölkə vətəndaşları ördək, balıq və xərçəng əhvalatındakı kimi hərəkət etsələr, bu xilas və nicat qeyri-mümkündür. Cəlil Məmmədquluzadənin milli nifaqın, eyni ananın övladları (eyni vətənin övladları) arasındakı fikir ayrılığının və ixtilafın faciəsini dahiyənə şəkildə açıb göstərən “Anamın kitabı” komediyasının təsiri ilə yazılmış eyni adlı şeirdə (“Anamın kitabı” şeirində) sənətkar məhz deyilən bu qayəni oxucuya çatdırmaq məqsədi izləyir.

B.Vahabzadə həm öz amal və əməllərilə başqalarına nümunəvi bir örnək kimi, həm də bir şair-nəsihətçi, ağsaqqal-öyüdverən, müəllim-tərbiyəçi olaraq Azərbaycan gənclərinə Vətənə layiqli, namuslu vətəndaş olmağı nəsihət edir. Onun “Tələbələrimə” şeirində vətəninə səpələnmiş dan ulduzuna bənzətdiyi tələbələrinə müraciətlə söylədikləri nəsihət və tövsiyələri bütün Azərbaycan gəncliyinə xitab və nəsihət kimi dəyərləndirmək olar. Şair tələbələrinə aşağıdakı insani keyfiyyətlərə malik olmağı nəsihət (və vəsiyyət) edir: xeyirxahlıq, insanpərvərlik və namuslu vətəndaş olmaq.

Şairə görə şərə bürünmüş vətən övladı şərə bulaşmış vətən deməkdir. Əgər bu cür, yəni şərə bulaşmış vətən övladlarının kəmiyyət göstəricisi ifratdırsa, cəmiyyətin sərhədlərini, ölçülərini aşıbsa, bu artıq vətənin daha böyük dərdi deməkdir. Belə mənzərə vətənin qaranlığı, ümitsiz gələcəyi, zavallı və bədbin aqibəti, miqyaslı fəlakəti üçün ümitsiz realıq vəd edir. “Təzədən yaratsın yaradan bizi”, “Vaydır əkdiiymiz”, “Məddah”, “Üzünə durmazmı?”, “Yalan bazarı”, “Belə qalmaz”, “Vay halına”, “Mənim şeirim”, “Nəsənsə, özün ol”, “Həm oğul, həm ata”, “Cavab”, “Atılmayan toplar” və s. poeziya nümunələrində müəllif mənfi səciyyəli, vətən namusundan, vətən əxlaqından məhrum vətən

övladlarının silsilə obrazlarını yaradır. Bu həyati obrazlar reallıqda vətənin düşmənləri, mikrob-ları, M.Ə.Sabir satiralarının müasir dövrdəki tipləridirlər. Onların əməlləri fərqli, xarakterləri müxtəlif, səciyyələri çeşidlidir. Bunların içərisində vətən xainləri, torpaq tüccarları, satqınlar, sərvət ehtirası ilə yaşayanlar, vəzifəpərəstlər, mənəbə düşkünləri, milli dönüklər, yaltaqlar, yalançılar, məddahlar, boşboğazlar, əxlaq və şəhvət düşkünləri, talançılar, milli varlığına xor baxanlar, manqurtlar, zalımlar, öz həmvətəninə haqqını yeyənlər, hüququnu tapdalayanlar, şeytan xislətlilər və s. vardır. Və təəssüf ki, onlar azərbaycanlı ünvanı daşıyır. Qiyafəsi, adı, zahirı görkəmi, pasportu (rəsmi kimlik sənədi) azərbaycanlıdır. Ancaq, əslində, əməli, ruhu, istəkləri, niyyəti ilə öz xalqına tamamilə yaddır. Elə buna görə də şair belə hesab edir ki, vətən namusu, vətən əxlaqı həqiqi vətəndaşlıq mis-siyası pasportla, rəsmi sənədlə, milli mən-subiyyətlə, qiyafə ilə deyil, əməllə, niyyətlə, zehniyyətlə, könül sevgisi ilə ölçülür.

Sənətkar belə hesab edir ki, vətən, xalq sevgisi və əxlaqı, düşüncəsi olmayan yerdə (qəlbə və zehində) şöhrət, mənfəətpərəstlik, xəyanət, məddahlıq, yaltaqlıq, rəyasət hissləri, sərvət ehtirası, öz doğmasının haqqını yemək və tapdamaq rəzaləti baş qaldırır. Şairin nəzərində əşyaya (sərvətə) sahib olmaqla pak ruha, nəcib əmələ, vətən namusuna, vətəndaş ləyaqətinə sahib olmaq başqa-başqa şeylərdir. "Mənim şeirim" sərlövhəli sərbəst vəznli şeirində sənətkar öz poeziyasının düşmən hədəflərini, atəş nöqtələrini də elan edir:

*Vətənin, elini danan tüfeylilərin,
Vətəncin yox,
manatçın yanan tüfeylilərin
yumruğa dön başında.
Keşikçi ol bu yurdun torpağında, daşında.
Vüqarı ol, əzmi ol ayrılmayan başların,
Qəlbində mərmiyə dön əsil vətəndaşların*
(Vahabzadə, 2004).

Doğrudan da, öz doğma diyarını bəxtiyar görmək istəyən Bəxtiyarın "Mənim şeirim" (1964) adlı şeirində bütöv bir proqram – vətəndaşlıq lirikasının proqramı ifadəsini tapmışdır" (Qarayev, Salmanov, 1985). Bu proqramın əsas maddələrindən biri öz milli varlığına, soy-kökünə bağlılıq, milli yaddaş kodlarını, ənənəsini yaşatmaqdır. Müəllif manqurtlaşmanı, milli yadlaşmanı, milli yaddaşın oğurlanmasını

və ya itməsini, başqalarını təqlid etmək, yamsılamaq ədəbazlığını vətəndaşın fəlakəti, bəd-bəxtliyi, miskinliyi, mənəvi-əxlaqi ucuzluğu hesab edir. "Nəsənsə, özün ol" şeirində şair bu həqiqəti kifayət qədər dolğun, sərrast şəkildə ifadə edir. Belələrinə üz tutaraq töhmət, nifrət və sarkazm dolu tonla deyir:

*Yadın köhnəsi də dilin əzbəri,
Ənənən çiyinə niyə yük oldu?
Anlaya bilmirəm, nə vaxtdan bəri
Yadı yamsılamaq yenilik oldu?!
Bütün köhnələrə: "Bu nədir?"-deyə
Gülsək, nə qazanar bundan gələcək?
Vətən də, millət də köhnədir deyə
Balka, təzasini axtarmaq gərək?*

(Vahabzadə, 2004).

B.Vahabzadənin vətəndaşlıq meydanında manqurtlara, milli dönüklərə, özlərini müasir "qafalı" insan hesab edib özgəsini yamsılayan "fasonlu ədəbazlara" yer yoxdur. Milli satqınlar, öz əslini dananlar, soy-kökünə xəyanət edənlər, milli yaddaşı oğurlanmış dönüklər Bəxtiyar poeziyasının ifşa və nifrət hədəfindədir. Sənətkarın bu mövzuda yazılmış ən kəskin satiralarından biri "İranda Azərbaycan xalqının milli varlığını danan, xalqımızı farslardan dönmə hesab edən...", milliyyətçə azərbaycanlı olan Yəhya Zəkaya" ünvanlandığı "Cavab" şeiridir. Satirada fars şovinizminə nökrçilik edən, öz milli kimliyini və ləyaqətini itirən, anasının südünü danan Yəhya Zəka və onun timsalında bu tipli "alimnüməlar" öldürücü şəkildə ifşa olunur, lənətlənir, qəzəb alovuna tuş gəlir.

Yadlar, yağılar vətənin sərvətini onun satqın, xəyanətkar, sərvət və mənəbə əsiri olan övladlarının əli ilə (onları pul və vəzifə ilə satın alaraq) talayırsa, ölkə vətəndaşlarını köləyə çevirib soyursa və bu səbəbə görə vətəndaşlar yoxsul yaşayır, zillət çəkirsə, ancaq bütün bu faciəyə, işğala, talançılığa, hüquqsuzluğa susursa, mübarizə aparmırsa, onda bu vətənin və vətəndaşların vay halına! "Atılmayan toplar" şeirində şair ərəblərin və onların qərb imperalizminə nökrçilik edən satqın başçıların timsalında bu məsələni oxucuya çatdırır.

Çoxları vətən və vətəndaş anlayışına öz qafalarına sığışdırdıqları dar, məhdud, bulanıq təsəvvürlərin prizmasından baxırlar. B.Vahabzadənin bu barədə təsəvvürləri, ideya-estetik qənaətləri isə onun böyük dünyasının böyük meyarları ilə ölçülür. Şairi bir cəmiyyətsünas kimi məşğul edən, düşündürən məsələlərdən

biri də vətəndaşın öz yurdundakı rifahı, yaşayışı, məişəti, hüquqları, həqiqi azadlığıdır. Hər bir xalq yalnız mübarizə yolu ilə yadelli əsarətindən, işğal rejimindən qurtarır, istiqlalıyyət qazanır. Ancaq vay o gündən ki, sosial toplum özgə zülmündən qurtuluş tapdıqdan sonra öz yerli məmurlarının, milli qəsbkarların, “doğma” əsarətçilərin zülmünə, istismarına məruz qalsın! Onun rifahını, xoşbəxtliyini, haqqını yadellilər yox, “doğma”, milli rəislər, məmurlar, ixtiyar və imtiyaz sahibləri qəsb etsin! Şairin “Qul bazarı”, “Maşın silən uşaqlar” və s. şeirlərinin fəlsəfəsi bu cür yaralarla bağlıdır. Həmin əsərlərdən çıxan ideya-estetik qənaət belədir: əgər cəmiyyətdə rəislər, rütbəliyə, ixtiyar sahibləri vəzifə kürsüsünə xalqa xidmət və ədalət məqamı kimi deyil, mənfəət, şöhrət, sərvət məqamı kimi baxırsa, Allaha, vətənə və xalqa sitayışı mənsəbə, sərvətə, şeytana sitayişlə əvəz edirsə, o cəmiyyətin bəxtiyarlığından yox, yalnız fənalığından, bədbəxtliyindən danışmaq olar. Çünki ədalətin öldüyü yerdə rəzalət tüğyan edər, imansızlıq, insafsızlıq baş qaldırar.

Sənətkarın idraki qənaətinə görə xalqı sevməyənlərin, ona yuxarıdan baxanların təkcə tərbiyəsində deyil, qanında, zehniyyətində də xəta vardır. Həm də toplumda bütöv mənada bəxtiyarlıq, səadət, yüksək rifah, azadlıq o zaman mümkündür ki, onun ayrı-ayrı fərdləri, bir ovuc ixtiyarlıları yox, bütövlükdə toplum, adisindən alisinə qədər bütün cəmiyyət üzvləri azad, xoşbəxt olsun. Bir cəmiyyətdə ki, zalım-məzlum, hüquqlu-hüquqsuz, imkanlı-imkansız, əzabkeşlər və hazır yeyənlər bölgüsü var, orada xoşbəxtlikdən, azadlıqdan, insanpərvərlikdən, hüquq bərabərliyindən, müstəqillikdən danışmağa dəyməz. “Qul bazarı” şeirində narahat şair millətin mənliliyini qul bazarında satanları nifrətlə lənətləyərək məyus bir sarsıntı ilə haray qoparır:

*Ünvan ləkələndi, ad ləkələndi,
Tapdandı minillik şərəf də, şan da.
Amandır, qoymayın, satılır indi,
Millətin mənliliy qul bazarında*
(Vahabzadə, 2004).

“Vətən mənəm, mən vətənəm” poemasında müəllif Yaponiya vətəndaşı Matsuratanın timsalında vətənə xidmət edən, ancaq vətəni onun olmayan qəhrəmanlardan danışır, onların halına acıyır. Vətəninə vətənsiz olanların üzüntülü taleyini təəssüflə xatırladır. Bunu cəmiyyətin suçu kimi mənalandırır.

Nəticə

II Qarabağ müharibəsində Azərbaycan xalqı tarixi bir qələbə qazandı. Müzəffər Azərbaycan ordusu ermənilər tərəfindən ələ keçirilmiş torpaqlarımızı işğaldan azad edərək qələbə qazandı və adını tarixin şanlı səhifələrinə həkk etdi. Bu zəfər savaşında xalqımız və ordumuz böyük hünər, birlik, ruh yüksəkliyi, vətənpərvərlik, yurdsevərlik, cəsarət, istiqlalıyyət əşqliyi nümayiş etdirdi. Bu zaman Bəxtiyar Vahabzadə cismən həyatda yox idi. Ancaq onun əsərləri və ruhu bu savaşın və qələbənin bilavasitə iştirakçısı idi. Belə ki, son onilliklərdə xalqımızın və ordumuzda döyüşən əsgərlərin sadaladığımız ruhda tərbiyəsində, yetkinləşməsində şairin əsərlərinin və əməllərinin danılmaz rolu olmuşdu. Onu da əlavə edək ki, vətənpərvər sənətkarımızın bilavasitə Qarabağ mövzusunda qələmə aldığı dəyərli və təsirli şeirləri də vardır. “Oxuma bülbul”, “Yurd yad əlində”, “Utanıram”, “Şəhid anası”, “Unutqanlıq” və s. poeziya nümunələri bu qəbildəndir. Bu şeirlərdə vətən oğullarını yağı tapdağına çevrilmiş torpaqlarımızı işğaldan azad etməyə çağırış, haray, qışqırıq və sirayətədi tərbiyəvi ruh vardır. Qələbəmizin ruhi-mənəvi stimulu təşkil edən məhz bu cür tərbiyə, çağırış və nidalardır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- 1 Qarayev, Y., Salmanov, Ş. (1985). Poeziyanın kamilliyi. Bakı, Yazıçı.
- 2 Vahabzadə, B. (1964). İnsan və zaman. Bakı, Azərnəşr.
- 3 Vahabzadə, B. (1973). Dan yeri. Bakı, Gənclik.
- 4 Vahabzadə, B. (1974). Seçilmiş əsərləri. İki cild. I cild. Bakı, Azərnəşr.
- 5 Vahabzadə, B. (1975). Seçilmiş əsərləri. İki cild. II cild. Bakı, Azərnəşr.
- 6 Vahabzadə, B. (2004). Seçilmiş əsərləri. İki cild. I cild. Bakı, Öndər nəşriyyatı.
- 7 Vahabzadə, B. (2004). Seçilmiş əsərləri. İki cild. II cild. Bakı, Öndər nəşriyyatı.
- 8 Vahabzadə, B. (2004). Seçilmiş əsərləri. Bakı, Çaysoğlu.